

Posudek

Kotrbatá, Ivana: Česko – německé pohraničí: obraz toho druhého. Disertační práce. Karlova univerzita v Praze, Filosofická fakulta 2011, 169 s., přílohy.

Ivana Kotrbatá si ve své disertační práci položila tři otázky: a) otázku existence a vitality ustálených soudů o Němcích, které jsou v současnosti přítomny v názorech českého obyvatelstva tachovského regionu, b) otázku vazby těchto soudů na dědictví minulosti a c) otázku jejich dopadu do společenské a kulturní reality dneška. Problém etnického heteroobrazu a segmentů tohoto obrazu vybudovaných na stereotypch není nový. Badatelé se k tomuto problému navracejí od dvacátých let 20. století opakovaně, především v čase zvýšené aktivity vyhraněných kontaktů a potenciálních střetů mezi různě definovanými sociálními a etnickými subjekty.

Koncepčním vkladem Ivany Kotrbaté k problematice fungování etnického heteroobrazu je, že se rozhodla tuto otázku sledovat ve společenské situaci, v níž politické elity výrazně podporují bezkonfliktnost mezietnického soužití. Řešila ji tedy v situaci, a v níž se předpokládá, že globalizační tendence povedou k zmírnění kulturních odlišností a tím i k eliminaci neporozumění. K takto koncepčně postavené mikrosondě do aktuálních postojů českého obyvatelstva si Ivana Kotrbatá zvolila příhraniční region Tachovska, region novoosídlenecký, konstituovaný ve své nové obyvatelské podobě z různých imigračních zdrojů v druhé polovině čtyřicátých a v padesátých letech, region v němž však zůstalo žít roztroušeno i německé obyvatelstvo. Ve své práci ovšem Ivana Kotrbatá záměrně analyzuje postoje vybraných respondentů pouze z řad českého obyvatelstva, tedy těch, kteří se dnes deklarují v české národnosti a které v minulosti za Čechy považovalo i jejich okolí.

V teoretickém vstupu do problematiky přijala Ivana Kotrbatá model vědeckého diskurzu, který je založen na prezentaci konceptů vybraných badatelů v historických a společenských vědách a uplatňuje se v německé a české jazykové oblasti. Konfrontací různých pojetí národa, etnicity, identity, předsudku a stereotypu prezentuje autorka disertace ve zkratce současné názorové spektrum na význam těchto pojmů. Nevyslovuje se však k tomu, který koncept preferuje. Sama konstatuje, že tento vstup nepovažuje za stěžejní ve své práci. Důraz klade právem na vlastní empirický výzkum.

Empirický výzkum vybudovala Ivana Kotrbatá na dvou předpokladech: a) Češi na Tachovsku zauímají vůči Němcům předsudečné postoje, b) tyto postoje jsou modelovány zakořeněnými předsudky. Svě předpoklady ověřovala výzkumnými otázkami – zajímavě formulovanými (*Co všechno rozumí respondent pod pojmem „němectví“ ?*), i z mého hlediska v sumární podobě obtížněji uchopitelnými (*Jaké faktory formují nazírání na Němce - Jak se projevují předsudky v každodenním životě?*) Konkrétní sběr dat Ivana Kotrbatá realizovala u 18 respondentů metodou biografického (narativního) vyprávění.

Interpretaci získaných dat provedla Ivana Kotrbatá prostřednictvím komentovaných autentických výpovědí informátorů. Metoda používaná, nesporně zajímavá a výpovědně hodnotná. Klade ovšem větší nárok na čtenáře při vyvozování závěrů. Výklad Ivana Kotrbatá vedla ve dvou tématických oddílech. V prvním oddíle se zabývala „narativními prioritami“, jak sama označila hlavní tématické okruhy zařazované do vyprávění (vzpomínky na rodinné osudy, reflexe dějinných událostí, komparace dvojí každodennosti). Bezespору nejzajímavější

z tohoto oddílu je výklad o reflexi „velkých dějin“ v pozicích informátorů. Zde se autorce disertace podařilo ukázat generační posun v zaujímaných stanoviscích. Jí shromážděné materiály naznačují nejen vliv procesu zapomínání, ale také důležité přehodnocování nedávné minulosti druhé poloviny 20. století. Naproti tomu výklad, v němž autorka srovnává dvojí „každodennost“, tuto rovinu změny nezachycuje. Nezachycuje ji přesto, že obsah každodennosti se v naracích zúžil na jedinou výseč: na komparaci nabídky trhu na Tachovsku a v sousedním Německu (Bavorsku), tedy na komparaci reality viděné při jednorázových turistických a nákupních výjezdech. Nicméně i zjištění, že ostatní život nebyl registrován je přínosným závěrem.

Ve druhém oddíle podala Ivana Kotrbatá výklad o jednotlivých výsečích, na nichž je budován obraz Němce. Materiálově méně obsazená část však přesto vypovídá o reálných postojích k německému obyvatelstvu. Právě tuto pasáž považuji za velice inspirativní a vedoucí k zamyšlení. Navíc srovnání výpovědí obsažených v obou oddílech naznačuje nejednoznačnost, přesněji paralelnost, postojů modelovaných společenským vývojem a postojů patřících k autonomnímu myšlenkovému vybavení jednotlivce.

Disertační práce Ivany Kotrbaté přináší řadu podnětů i konkrétních nových zjištění. Autorka v ní prokázala, že dovede formulovat základní výzkumný problém, stanovit si výzkumné otázky, provést empirický výzkum, získaný materiál analyzovat a interpretovat. Práce odpovídá požadavkům kladeným na doktorské disertace a doporučuji ji proto k obhajobě.

V Praze 11. 6. 2011

Mirjam Moravcová